

Asia: VN/547/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Onko naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijalle mielestänne tarvetta?

Tasa-arvovaltuutettu pitää erittäin tärkeänä, että naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijan tehtävä perustetaan.

Tasa-arvovaltuutettu on pitänyt naisiin kohdistuvaa väkivaltaa yhtenä Suomen vakavimmista ihmisoikeusongelmista. Tasa-arvovaltuutettu käsitteli naisiin kohdistuvaa väkivaltaa keskeisenä tasa-arvo-ongelmana myös eduskunnalle antamassaan kertomuksessa (K 22/2018 vp) ja katsoo, että nyt ehdotettu raportoijan tehtävä mahdollistaa tehokkaamman puuttumisen ongelmaan. On historiallisesti merkittävää, että raportoijan tehtävän perustamisen myötä naisiin kohdistuva väkivalta tunnustetaan paremmin kansallisesti ilmiönä, sukupuolittuneena ihmisoikeusloukkauksena ja tasa-arvo-ongelmana.

Väkivallan sukupuolistuneisuuden tunnistaminen ja nais erityisen näkökulman tarve on tärkeää ymmärtää, sillä näin onnistutaan paremmin torjumaan väkivaltaa ja suojelemaan uhreja. Tasa-arvovaltuutettu näkee, että onnistuessaan tehtävässään raportoija auttaa Suomea vähentämään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa.

Onko teillä huomioita koskien naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijan tehtäviä?

Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä raportoijan tehtävän ihmisoikeusperusteisuutta. Toimenpiteitä naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi edellytetään mm. YK:n yleissopimuksessa kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamiseksi (CEDAW-sopimus) sekä Euroopan neuvoston yleissopimuksessa naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus).

YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CEDAW-komitea) on kiinnittänyt huomiota Suomen osalta naiseen kohdistuvan väkivallan kysymyksiin 1990-alkaen eli Suomen ensimmäisestä määräaikaissäädöskirjasta lähtien. CEDAW-komitea on sittemmin käsitellyt kaksi Suomea vastaan tehtyä yksilövalitusta, jotka ovat molemmat koskeneet naiseen kohdistuvaa väkivaltaa. Toisessa tapauksista CEDAW-komitea suositteli, että Suomi tutkisi perusteellisesti ja puolueettomasti, oliko sopimusloukkauksen taustalla rakenteellisia puutteita, joiden takia lähisuhdeväkivallan uhrin jäivät ilman suojelua (Communication No. 103/2016). Toisessa tapauksessa CEDAW-komitea katsoi, ettei se voinut tutkia valituksen väitettä sukupuoleen perustuvasta välillisestä syrjinnästä kuolemaan johtaneen parisuhdeväkivallan osalta, koska viranomaisten toimintaa koskeva syrjintäväite olisi ensin pitänyt käsitellä kansallisessa viranomaisessa (Communication No. 111/2017).

Valtion velvollisuus suojella naisia tehokkaasti väkivallalta, mukaan lukien parisuhde- ja seksuaalinen väkivalta, korostuu vakavan väkivallan tapauksissa. Tämä valtion vastuu on todettu YK:n naisten syrjinnän vastaisessa sopimuksessa ja CEDAW-komitean yleissuosituksissa no. 19 ja 31, sekä Istanbulin sopimuksen 5 artiklassa. Lisäksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on todennut viimeksi syyskuussa 2020 tapauksessa *Kotilainen & others v. Finland* (no. 62439/12), että viranomaisilla on aktiivinen toimintavelvoite arvioidessaan riskiä ja uhkaa liittyen jokaisen oikeuteen elämään ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen.

Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä, että ehdotuksen mukaisesti raportoinnin tehtävä kattaa naiseen kohdistuvan väkivallan kokonaisvaltaisesti ja että raportoinnilla on laajat mahdolliset toimet antamalla ehdotuksia, suosituksia, lausuntoja ja neuvoja sekä teettämällä tai laatimalla selvityksiä. Tasa-arvovaltuutettu pitää todennäköisenä, että varsinkin aluksi raportoinnin on tärkeä havaita tiedon tarpeet ja osoittaa mahdolliset aukkokohdat. On hyvä, että havaintojensa perusteella raportoinnin antaa eduskunnalle suosituksia siitä, miten naiseen kohdistuvaan väkivaltaan voidaan puuttua paremmin, väkivaltaa ennaltaehkäisten ja uhreja auttaen.

Siltä osin kun raportoinnin tehtävät liittyvät Istanbulin sopimuksen 10 artiklaan, tasa-arvovaltuutettu yhtyy Istanbulin sopimuksen asiantuntijaryhmä GREVION näkemykseen, jonka mukaan on tärkeää, että toimenpiteitä seuraa ja arvioi täytäntöönpanosta erillinen, itsenäinen ja riippumaton taho.

Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä, että raportoinnilla on mahdollisuus seurata, miten Suomi reagoi kansainvälisten valvontaelinten, kuten CEDAW-komitean ja GREVION, Suomea koskeviin huomioihin ja mahdollisiin sopimusrikkomuksiin.

Esityksen mukaan naiseen kohdistuvan väkivallan raportoinnissa tehtävän hoitamiseksi yhdenvertaisuusvaltuutetulla ei olisi oikeutta saada salassa pidettäviä tietoja. Ovatko esitetyt tiedonsaantioikeudet mielestänne riittäviä?

Jos katsotte, että yhdenvertaisuusvaltuutetulla tulisi olla oikeus saada myös salassa pidettäviä tietoja raportoinnin tehtävän hoitamiseksi, mitä tietoja ja miltä viranomaiselta tai muulta taholta yhdenvertaisuusvaltuutetun tulisi mielestänne saada? Entä mihin tarkoitukseen salassa pidettäviä tietoja tarvittaisiin?

Esityksen mukaan raportoin tehtävien luonteen vuoksi raportoi ei tarvitsisi salassa pidettäviä tietoja. Tältä osin viitataan siihen, että naisiin kohdistuvan väkivallan raportoin yhdenvertaisuusvaltuutettu ei käsittelee yksittäisten henkilöiden yhteydenottoja eikä raportoin tehtävään kuuluisi laillisuusvalvontaa. Lisäksi esityksessä on tuotu esille perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan ja henkilötietojen suojaan liittyviä kysymyksiä. Tältä osin viitataan perustuslakivaliokunnan näkemykseen, jonka mukaan oikeasuhtaisuuden vaatimuksen näkökulmasta keskeistä on sen arviointi, onko tiedonsaantioikeuden säätäminen välttämätöntä viranomaisen tehtävien toteuttamiseksi. Esityksessä päädytään siihen, että raportoi voi hoitaa tehtävänsä käyttäen vain julkisia tietoja eikä esityksellä siten puututa perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan taikka tämän nojalla säädettyyn henkilötietojen suojaan.

Tasa-arvovaltuutettu ei pidä esityksen mukaisia tiedonsaantioikeuksia riittävinä. Tasa-arvovaltuutettu katsoo, että yhdenvertaisuusvaltuutetusta annettussa laissa tulisi olla säännös, jonka mukaan raportoinjalla on oikeus saada tietoja viranomaiselta salassapitosäännösten estämättä.

Kuten esityksessä on todettu, raportoin tehtävä kattaa myös uhrien oikeusturvan arvioinnin. Vaikka raportoi ei käsittele yksittäisten henkilöiden yhteydenottoja, on raportoinjalla oltava mahdollisuus arvioida uhrien oikeusturvan toteutumista. Tämä voi edellyttää myös tiedonsaantia siitä, miten yksittäisiä väkivaltatapauksia on käsitelty ja miten oikeusturva on niissä toteutunut.

Tasa-arvovaltuutetun näkemyksen mukaan uhrien tuen, palveluihin pääsyn ja tekijöiden rikosvastuun toteutumisen arvioiminen edellyttää yleensä viranomaistoimien arvioimista. Monet perheväkivaltaan ja seksuaaliseen väkivaltaan liittyvät viranomaisasiakirjat terveydenhuollossa ja sosiaalitoimissa, poliisissa, syyttäjällä ja tuomioistuimissa sisältävät salassa pidettäviä tietoja. Jos raportoinjalla ei ole tiedonsaantioikeutta tällaisiin salassa pidettäviin asiakirjoihin, ei raportoi pysty tasa-arvovaltuutetun näkemyksen mukaan hoitamaan tehtävänsä tavoitteen mukaisesti.

Edellä esitetty huomioiden tasa-arvovaltuutettu katsoo, että raportoin esitettyä laajempi tiedonsaantioikeus on välttämätön tehtävän hoitamiseksi.

Muut huomiot esitysluonnoksesta

Esityksessä todetaan, että nais erityinen näkökulma mahdollistaa naisiin kohdistuvan väkivallan kokonaisvaltaisen tarkastelun sekä naisiin kohdistuvan väkivallan taustalla vaikuttavien rakenteellisten ongelmien ja naisuhrien erityistarpeiden huomioimisen. Esityksessä tuodaan esille myös risteävien tilanteiden arvioinnin tarve. Myös tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä, että raportoin on mahdollista seurata ja arvioida, miten erilaiset väkivallalle altistavat ja haavoittuvuutta lisäävät tekijät tunnistetaan ja miten niihin puututaan.

Kuten esityksessä todetaan, yhdenvertaisuusvaltuutettu on nykyisten tehtäviensä kautta perehtynyt muun muassa vammaisten henkilöiden, eri vähemmistöryhmien ja ulkomaalaistaustaisten henkilöiden asemaan, mistä on etua myös raportoin tehtävässä risteävien tilanteiden seurannassa.

Tasa-arvovaltuutettu painottaa lisäksi, että naisiin kohdistuvan väkivallan osalta on kuitenkin huolehdittava nais erityisten kysymysten osaamisesta ja väkivallan ymmärtämisestä sukupuolistuneena ilmiönä. Siltä osin kun yhdenvertaisuusvaltuutettu toimii naisiin kohdistuvan väkivallan raporttoijana, on hyvä viestittää selkeästi, miten tärkeä raporttoijan tehtävä on nimenomaan naisten aseman parantamiseksi ja sukupuolten tasa-arvon kannalta.

Koska raporttoijan tehtävä on nais erityinen, se ei suoraan koske miehiin ja poikiin kohdistuvaa perheväkivaltaa. Tasa-arvovaltuutettu kuitenkin huomauttaa, että kaikki väkivallan vähentämiseen tähtäävät toimet hyödyttävät niin väkivallan uhreja, tekijöitä kuin väkivaltaa todistamaan joutuviakin, kuten väkivallasta kärsivässä perheessä eläviä lapsia.

Maarianvaara Jukka
Tasa-arvovaltuutettu

Rantala Marjo
Tasa-arvovaltuutettu